
A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során

Wopera Zsuzsa*

Magyary Géza már 1911-ben, a magyar perjogi reformmozgalmakról szóló előadásában kiemelte, hogy „Minden perjogi codificatio legnehezebb része a bíró és a felek közötti viszonyt szabályozni.”¹ Nem volt ez másképp a polgári perrendtartástól szóló 2016. évi CXXX. törvényt (a továbbiakban: Pp.) előkészítése során sem, hiszen a felek és a bíróság perbeli szerepeinek meghatározása döntően kihat az eljárás jellegére, egyértelművé teszi a munkamegosztást a peranyag szolgáltatásában, meghatározza, hogy kit terhel a bizonyítás kötelezettsége, kijelöli a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét és a sor még hosszasan folytatható lenne.²

A Pp. markánsan a felek rendelkezési jogára épülő szabályozást alakított ki, amely már a Pp. I. fejezetében foglalt alapelvekben is kifejezésre jut. A Pp. 2. § (1) bekezdése nevesíti a *rendelkezési elvet*, mely szerint a felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal, továbbá a Pp. 4. §-a kimondja a *felek eljárástámogatási, peranyagszolgáltatási és igazmondási kötelezettségét*³ a rendelkezési elv egyenes következményeként.⁴ A felek fokozott eljárási felelősségével párhuzamosan a Pp. a perkoncentráció érvényesülése érdekében meghatározza a bíróság feladatait is a jogvita kereteinek tisztázásában, alapelvi szinten megjelenítve a Pp. 6. §-ában a *bíróság közrehatási tevékenységét*, mely a per folyamán a bíróság anyagi pervezetési tevékenységében nyilvánul meg. A Pp. mind alapelvi szinten, mind a tételes eljárásjogi szabályozás szintjén igyekezett egyértelmű szabályokat adni arra vonatkozóan, hogy a feleknek milyen

* Intézeti tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Intézeti Tanszék.

¹ Magyary Géza: *Magyar perjogi reformmozgalmak*. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, Budapest, MTA kiadása, 1942, 16. o.

² Kengyel Miklós monográfiát szentelt ennek a témakörnek „A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben” címmel (Osiris Kiadó, Budapest, 2003.).

³ Lásd erről bővebben pl: Wopera, Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, *Jogtudományi Közlöny* (2017) 4., 153-161. o. vagy Nagy Adrienn: Kommentár a Pp. 2. §-ához. In: z alapelvekhez. in: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közöny Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2017, 23-24. o.

⁴ Lásd erről bővebben: Pribula László: A rendelkezési elv az új polgári perrendtartásban. in: Csáki-Hatalovics Gyula Balázs – Szabó Krisztián (szerk.) *Eljárásjogi kodifikáció - Nemzetközi hatások*, Budapest, Patrocinium Kiadó, 2018, 153-166. o.

kötelezettségei vannak a jogvita kereteinek meghatározásában és mikortól, milyen formában és eljárásjogi eszköztárral léphet be a bíróság a folyamatba a perbeli nyilatkozatok hiányosságainak, ellentmondásainak kiküszöbölése érdekében.

Az utóbbi időszakban a Pp.-t értelmező bírói testületek, köztük a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása (a továbbiakban: CKOT) több olyan állásfoglalást⁵ is elfogadott, amelyek nincsenek összhangban a felek és bíróság közti szerepfelfogás jogalkotói koncepciójával, és amelyek teljesen félreértelmezik a felek rendelkezési jogának terrénumát és a bírói közrehatás időszakát, módját és eszközeit.⁶ Jelen tanulmány keretei között ezekre az ellentmondásokra kívánok rámutatni.

1. A felperes rendelkezési jogának érvényesülése a keresetindítás során

A Pp. a felek rendelkezési jogára, eljárástámogatási kötelezettségére és a törvényben bevezetett osztott perszerkezetre figyelemmel fokozott elvárásokat támaszt a pert megindító keresetlevéllel szemben, melynek kötelező tartalmát részletesen meghatározza a Pp. 170. §-ában. A szabályozás azt célozza, hogy már a pert megindító alapirat tartalmazza mindazokat az adatokat, amelyek anyagi jogi és eljárásjogi szempontból a legfontosabbak az eljárás sikeres folytatásához, a kereset azonnali tárgyalhatóságához. A Pp. 170. §-ában foglaltak szerint a keresetlevél bevezető és záró részében a felperesnek az eljárásjogi szempontból releváns adatokat, míg a keresetlevél érdemi részében az anyagi jogi szempontból releváns állításait, kérelmeit, indítványait kell előadnia.

A CKOT először a 2017. július 7-i ülésén 10. számú állásfoglalásában foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy ha a keresetlevél valamely kötelező tartalmi elemet hiányosan tartalmaz, úgy a keresetlevél visszautasításának [176. § (1) bekezdés j) pont], hiánypótlási felhívás kiadásának [176. § (2) bekezdés e) pont], vagy az anyagi pervezetés körében közrehatásnak [237. § (1) bekezdés] van-e helye. A CKOT állásfoglalás hivatkozik arra, hogy „a Kúria álláspontja szerint az alábbi értelmezést javasolt elfogadni:

1) Ha a keresetlevél nem tartalmaz valamely a 170. §-ban felsorolt kötelező tartalmi elemet, úgy a keresetlevél visszautasításának van helye [176. § (1) bekezdés j) pont].

2) Ha a keresetlevél a 170. § minden pontjához tartalmaz valamit, de azok nem felelnek meg a törvény követelményének vagy nem teljes körűek, úgy hiánypótlás kiadásának van helye, figyelemmel a 176. § (2) bekezdés e) pontjára.

3) Ha a keresetlevélben előadottak megfelelnek a törvény követelményének és teljes körűek, de inkompatibilisek (a kereset következetlen), mert például a határozott és végrehajtható kereseti kérelem nem következik az érvényesíteni

⁵ Az állásfoglalások a Kúria honlapján az alábbi linken érhetők el: <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok>

⁶ Fontos megemlíteni, hogy ezek az ajánlások a bíróságok számára nem kötelezőek, ajánlás jellegűek. A bíróságok azonban rendszerint követik azokat az állásfoglalásokat, amelyek elfogadásában kollégiumvezetőjük a CKOT tagjaként részt vesz.

kívánt jogból, ebben az esetben nincs helye sem hiánypótlásnak, sem visszautasításnak. A keresetlevelet a perfelvételre alkalmasként kell kezelni, így azt az alperessel közölni kell [179. § (1) bekezdés], és – ha az alperes írásbeli ellenkérelmet vagy beszámítást tartalmazó iratot előterjeszt – a perfelvétel során anyagi pervezetéssel [237. §] kell közrehatni abban, hogy a felperes a keresetlevélben feltüntetett nyilatkozatainak hibáit kijavítsa.”⁷

A CKOT állásfoglalásban 1) és 3) sorszám alatt idézett kúriai állásponttal egyetértünk, hiszen, ha a keresetlevél kellékhányos, akkor azt vissza kell utasítani, kivéve, ha olyan jellegű hiányról van szó, ami miatt a Pp. 176. § (2) bek. e) pontja alapján hiánypótlásnak van helye. A Pp. 176. §-ának szóhasználatában a *kötelező tartalmi elemek hiánya* azt jelenti, hogy a felperes nem tett eleget a Pp. 170. §-ában előírt – mind az eljárásjogi szempontból releváns adatokra, mind az anyagi jogi szempontból lényeges előadásokra vonatkozó – előadási kötelezettségének, míg az *alaki kellékhány* azt jelenti, hogy a felperes nem a Pp. 114. §-ában „A beadvány alaki kellékei” cím alatt, a beadványokra vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően terjesztette elő keresetlevelét.

Ha a keresetlevélben a felperes rendelkezési jogából következően előadja jogi ismereteinek megfelelően a Pp. 170. §-ában előírtakat, de azok tekintetében, különösen a keresetlevél érdemi részében következetlenség, inkoherencia tapasztalható, akkor sem hiánypótlásnak, sem visszautasításnak nincs helye, hanem a keresetlevelet be kell fogadni, és a perfelvételi szakban kell – szükség esetén – bírói közrehatás mellett ezeket a hibákat korrigálni, a szükséges kiegészítéseket megtenni.

2. A bírói közrehatási tevékenység értelmezési lehetőségei

A CKOT állásfoglalásban idézett 2) számú kúriai megállapítás azt célozza, hogy, ha a keresetlevél minden tartalmi egységében a felperes előad „valamit”, de az nem megfelelő, akkor a Pp. 176. § (2) bek. e) pontja alapján hiánypótlásnak van helye. Vélhetően ez a megállapítás vezette arra a CKOT-ot, hogy további megoldást keressen a bíróság teendőit tekintve arra az esetre, ha a keresetlevél „valamit” tartalmaz, de az a bíróság álláspontja szerint nem megfelelő.

A CKOT 2018 júniusában tartott ülésén arra kereste a választ, hogy a bíróság által a keresetlevélben észlelt, az érvényesíteni kívánt jogra vonatkozó értelmezési probléma esetén lehet-e gyakorolni az anyagi pervezetést, továbbá milyen esetekben rendelhető el hiánypótlás.

A CKOT 2018. június 21-i 11. számú állásfoglalása arra a következtetésre jutott, hogy „a bíróság által a keresetlevélben észlelt értelmezési probléma esetén a Pp. 237. §-a szerinti anyagi pervezetés nem gyakorolható. A bíróság azonban közrehatási kötelezettsége körében (Pp. 6. §) a Pp. 115. § (1) bekezdésben meghatározott esetben hiánypótlást rendel el és a nemteljesítés jogkövetkezményét a Pp. 176. § (2) bekezdés e) pontja alapján vonja le.” (CKOT

⁷ <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok?page=9>

2018. június 20–21. 11. számú állásfoglalás).⁸

A CKOT állásfoglalás szerint tehát anyagi pervezetésnek nincs helye a keresetlevél előterjesztését követően, de a bíróságnak már ekkor gyakorolnia kell közrehatási tevékenységét. Az, hogy anyagi pervezetésnek nincs helye közvetlenül a keresetindítást követően, levezethető a Pp. szerkezetéből is. Az anyagi pervezetés módját és eszközeit meghatározó rendelkezéseket a jogalkotó szándékosan a Pp. Harmadik Részének XIV. Fejezetében „A perfelvételi és érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések” között elhelyezett 237. §-ban „Anyagi pervezetés” cím alatt nevesítette.⁹ A CKOT állásfoglalásnak e megállapítása kivételével azonban határozottan nem értek egyet a vélemény további részeivel és azt több szempontból is aggályosnak tartom. A Pp. 6. §-ához fűzött miniszteri indokolás egyértelművé teszi, hogy az alapelvi szinten nevesített *bírói közrehatási tevékenység az anyagi pervezetésben ölt testet*. A miniszteri indoklás szerint „a Javaslat további szerkezeti egységei pontosan meghatározzák, hogy a bíróság a per előkészítő szakában, illetve a bizonyítási szakban milyen eszközökkel rendelkezik a tényállítások, jogállítások körében a felek előadásának tisztázására, de jelentőségénél fogva a bíróság közrehatási tevékenységét mint az anyagi pervezetés alapelvi szintű megfogalmazását meg kell jeleníteni az alapelvek között.” Nem lehet tehát különbséget tenni a bíróság közrehatási tevékenysége és a bíróság anyagi pervezetési tevékenysége között. Ez egyébként következik a Pp. 237. § (1) bekezdésének szóhasználatából is, mely szerint „ha a fél perfelvételi nyilatkozata – e § alkalmazásában ideértve a keresetlevélben feltüntetett nyilatkozatokat is – hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó, a bíróság *közrehat* abban, hogy a fél a perfelvételi nyilatkozatát teljeskörűen előadja, illetve annak hibáit kijavítsa.” A Pp. 6. §-a szerint a bíróság közrehatásának célja, hogy a *felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék*, mely szóhasználat szintén kétséget kizáróan visszaköszön a Pp. 237. § (4) bekezdésében.

Itt emlékeztetni kell arra, hogy a Pp. 237. § (1) bekezdésében a keresetlevélre utalás arra tekintettel kerül nevesítésre, hogy a *keresetlevél nem minősül perfelvételi nyilatkozatnak* [Pp. 183. § (1) bek.], viszont a bíróságnak a keresetlevél tekintetében is anyagi pervezetnie kell, de ezt a tevékenységét csak a perfelvételi szaktól, az ellenkérelem előadását követően gyakorolhatja a keresetlevél tekintetében is. A szakirodalomban ismert olyan álláspont, mely szerint a bírói közrehatásnak az anyagi pervezetésén kívül egyéb megnyilvánulási formái is vannak. E szerint „a közrehatás válfajának tekintendő az általános hiánypótlási szabály és annak speciális változatai, vagy a kötelező tájékoztatások köre is (például a perorvoslati lehetőségről, a jogi képviseltről) de ilyennek tekintendő az egyezség létrehozásának a megkísérlése is. A közrehatás gyűjtőfogalmába tehát

⁸ <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalások?page=5>

⁹ Ezzel kapcsolatban említést érdemel, hogy anyagi pervezetésre konkrét felhatalmazást adó rendelkezéseket a Pp. 237. §-án kívül máshol is tartalmaz, az elsőfokú eljárás során pl. további írásbeli perfelvétel elrendelése esetén a válasziratban a bíróság felhívásának megfelelő körben fel kell tüntetni a bíróság anyagi pervezetése szerinti felhívásra vonatkozó nyilatkozatot [Pp. 201. § (1) bek. c) pont] vagy ide sorolandó a szakértői bizonyítással kapcsolatos anyagi pervezetés is (Pp. 317. §). Közös e felhatalmazó rendelkezésekben, hogy valamennyi a perfelvételi szaktól vagy azt követően kerül nevesítésre.

mindazon eljárási szabályok beletartoznak, amelyek közös jellemzője az a bírói attitűd, amelynek célja, hogy a felet a helyes jogérvényesítésben segítse.¹⁰

Elhibázottnak tartom az idézett CKOT állásfoglalás Pp. 115. § (1) bekezdésére történő hivatkozását is a hiánypótlással összefüggésben. A Pp. 115. § (1) bekezdése szerint „Ha a beadvány nem felel meg e törvény rendelkezéseinek, vagy más okból kiegészítésre vagy kijavításra szorul, a bíróság, *e törvény eltérő rendelkezése hiányában*, rövid határidő tűzésével, a hiányok megjelölése mellett – indokolt esetben a beadvány visszaadásával – hiánypótlásra hívja fel a felet.” A Pp. azonban a keresetlevél tekintetében *ad eltérő szabályokat a hiánypótlásra* a Pp. 176. § (2) bekezdése alatt. A Pp. 176. § (2) bek. e) pontja alá olyan esetek tartoznak, amikor nem tartalmi hiányossága van a keresetlevélnek, hanem pl. a csatolt meghatalmazás nem szabályszerű.

Az idézett CKOT állásfoglalással kapcsolatban azonban elsősorban a Pp. alapelveivel való összeegyeztethetlenségre kívánok rámutatni. Az állásfoglalás szerint, ha a bíróság azt tapasztalja, hogy a keresetlevélben a felperes előadta kereseti kérelmét, megtette jogállítást, de a bíróság „értelmezési problémát” észlel ezzel kapcsolatban, akkor a Pp. 6. §-ára hivatkozva hiánypótlásra kell felhívnia a felperest, és, ha a hiányt a felperes nem pótolja a bíróság szerinti helyes értelmezésnek megfelelően, akkor a bíróság a Pp. 176. § (2) bekezdése alapján a keresetlevelét visszautasítja.

Az állásfoglalásnak ez a megállapítása azt sugallja, hogy a bíróságnak a keresetlevél érdemi része tekintetében előértékelést kell végeznie az abban előadottak megfelelősége, alaposága tekintetében. Ez teljes félreértése a Pp. vonatkozó szabályainak, így különösen a Pp. 176. § (1) bek. j) pontjában foglaltaknak. Hangsúlyoznunk kell, hogy a keresetlevél tartalmi követelményeinek teljesítése annyiban *formális*, hogy, ha azokat a fél teljesíti – függetlenül azok tartalmi helyességétől, következetességétől, vagy kompatibilitásától – akkor a keresetlevél visszautasításának helye nincs, a keresetlevelet perfelvételre alkalmasnak kell tekinteni, azt be kell fogadni. Ezt támasztja alá több szakirodalmi álláspont is a keresetlevél hiányossága mint visszautasítási ok értelmezésével összefüggésben. „E körben a bíróság csak azt vizsgálhatja, hogy az adott kérelmekkel a keresetlevél rendelkezik-e, de a tartalmi értékelés nem végezhető el e visszautasítási ok fennállásának vizsgálata körében, mivel ennek a visszautasítási oknak csupán az a célja, hogy a felperest teljes körű nyilatkozatra bírja, és nem az, hogy a felperesi előadást értékelje, minősítse is a bíróság (pl. a felperes megjelöl egy jogalapot, de a bíróság szerint nem a megfelelőt, vagy előadja a tényeket, de hiányosan, vagyis minden olyan kérdésben, amely a bíróság szerint releváns lenne – ezekben az esetekben ez a visszautasítási ok nem alkalmazható).”¹¹

A CKOT idézett állásfoglalásában megtettesülő jogértelmezéssel a bíróság átveszi a felek feladatát a per kereteinek meghatározását illetően, megfosztja az

¹⁰ Kovács Helga Mariann: Kommentár a Pp. 237. §-ához. in: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartáshoz*, Budapest, Wolters Kluwer, 2019, 653. o.

¹¹ Wallacher Lajos: Kommentár a Pp. 176. §-ához. in: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2017, 365. o.

alperest attól, hogy ellenkérelmében az érdemi védekezés körében pl. rámutathasson a felperesi jogállítás, tényállítás, kereseti kérelem közötti összefüggés hibáira. Legfőképpen azonban megfosztja a felperest a bíróság előtti igényérvényesítés lehetőségétől, hiszen, ha a bíróság felhívására nem adja elő a bíróság jogértelmezése szerint helyesen az érvényesített jogot, akkor a keresetlevélét vissza fogja utasítani a bíróság, úgy, hogy azt még az alperessel sem közölte. Az ilyesfajta jogértelmezés a Pp. jogalkotói célkitűzéseivel teljes mértékben ellentétes, sérti a felek rendelkezési jogát, és a bírói közrehatásnak a Pp. rendelkezéseivel és a törvény miniszteri indokolásával is merőben ellentétes értelmezést ad.¹²

Hangsúlyozni szükséges, hogy a Pp. vonatkozó rendelkezései nem tartalmaznak olyan előírást, amelyek feljogosítanák az eljáró bíróságot a keresetlevél tekintetében tartalmi-mérlegelési jogkör gyakorlására a keresetlevél visszautasításával összefüggésben. A Pp. 170. §-ának ilyen jelleggel történő esetleges értelmezését pedig a Pp. anyagi pervezetést meghatározó 237. §-a eleve ki is zárja.

Utóhang

A gyakorlati visszajelzések alapján a bíróságok jelentős számban utasítják vissza a polgári perben előterjesztett keresetleveleket az érdemi részben előadottak nem megfelelő voltára vagy az abban foglaltak bíróság általi értelmezése szerinti hibákra hivatkozással. Jól példázza ezt a gyakorlatot az a 2019 nyarán előterjesztett alkotmányjogi panasz,¹³ ami arra tekintettel kéri a Pp. 176. § (1) bekezdése j) pontjának megsemmisítését, mert az az indítványozó álláspontja szerint „bírói önkényre” ad lehetőséget. A Pp. jogalkotói koncepciója e visszautasítási ok esetében a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 124. § (2) bekezdését vette alapul, ami szintén lehetővé tette, hogy a bíróság a keresetlevelet – hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – idézés kibocsátása nélkül elutasítsa, ha a jogi képviselővel eljáró fél keresetlevele nem tartalmazza a 121. § (1) bekezdésében foglaltakat. A koncepció tehát nem változott, a gyakorlat igen.

¹² Az idézett állásfoglalás jogértelmezése visszaidézi a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 130. §-ának az Alkotmánybíróság által az 59/1993. (XI. 29.) AB határozattal megsemmisített i) pontját, ami arra tekintettel tette lehetővé a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását, mert a „felperes követelése nyilvánvalóan alaptalan”. Az AB indokolásában rámutatott arra, hogy „a bírósághoz való fordulás alapvető joga nemcsak a beadványok előterjesztésének jogára szorítkozik, hanem a bírósági eljárásban a fél pozícióját biztosítja a személyeknek. A személyek alanyai, alakítói és nem tárgyai, „elszenvedői” a bírósági eljárásnak. Alkotmányban biztosított joguk van arra, hogy a bíróság az eljárásba vitt jogaikat és kötelezettségeiket elbírálja (...). Amíg tehát a többi esetben a bíróság a kereset teljesítésének konkrét eljárásjogi és anyagi jogi előfeltételeiről, az érvényesíthetőség elvi lehetősége felől dönt, addig az i) pont esetén már magának a keresetnek az érdeméről foglal állást (...).”

¹³ Alkotmánybírósági ügyszám: IV/1256/2019. Az indítvány és az indítvány kiegészítés elérhető itt: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/532F572F16EF5C92C125847E005B71A9?OpenDocument>